

Guatemala - Een strijd van moedige mensen

Plotseling is er weer nieuws uit Guatemala. Vorig jaar werden hoge legerofficieren gearresteerd wegens wandaden tijdens de 36 jarige burgeroorlog. Er waren veel protesten, de president en vicepresident werden gearresteerd en er werd een nieuwe president gekozen die meer weg heeft van een clown. Wat gebeurt er in Guatemala en wat gaat de toekomst brengen? Een gesprek met Marlies Stappers, directeur van impunitywatch.org.

Enkele historische feiten

Vanaf 2000 v C. is er sprake van een Mayacultuur. Dat volk is waarschijnlijk in west Guatemala ontstaan. Na de inval van conquistadores omstreeks 1518 volgde een Spaanse overheersing, waarbij de inheemse Maya-bevolking continu werd achtergesteld. Na hun vertrek nam een elite van grootgrondbezitters van Spaanse afstamming de macht in het land over, en regeerde tot 1944 met harde hand. Na een korte democratische periode nam in 1954 kolonel Armas (met militaire steun van de VS, uit angst voor het communisme) de macht over. Zo werd de kiem gelegd voor dertig jaar militaire dictatuur (1960-1996). Onderdrukte sociale bewegingen en oppositie vormden allengs guerrillagroepen, die bloedig werden vervolgd. Het geweld bereikte zijn hoogtepunt begin jaren 80, achtereenvolgens onder het bewind van de generaals Garcia, Montt en Victores. Honderdduizenden burgers vluchtten naar Mexico of raakten ontheemd. In de Mayabinnenlanden voerde het leger een politiek van verschroeide aarde.

Door internationale druk startte vredesonderhandelingen tussen de regering en de samenwerkende guerrilla groepen (URNG). De vrede werden getekend in 1996. Dit resulteerde o.a. in een akkoord in 1999 over de naleving van mensenrechten voor alle burgers, terugkeer van vluchtelingen en de instelling van een waarheidscommissie. Toch bleef Guatemala lijden onder een cultuur van straffeloosheid, waarbij duistere machtsgroepen uit het verleden en georganiseerde misdaad de overheid in een wurggreep houden. Om die reden werd in 2006 door de VN de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid in Guatemala (CICIG) ingesteld. De CICIG onderzoekt infiltratie en corruptie binnen de overheid en draagt samen met justitie bij aan de strafrechtelijke vervolging van misdadigers uit het verleden. Deze commissie zal tot 2017 aanblijven.

Marlies Stappers in Burundi

De slachtoffers van straffeloosheid

Al jong was Stappers gefascineerd door andere culturen. Na haar studie wilde ze graag werken in Midden Amerika. Zij koos voor Guatemala, waarbij de Maya cultuur in combinatie met het tragische verleden van het land doorslaggevend was. Zelf noemt ze deze keus een roeping. Ze zette zich in tegen onrecht en na de burgeroorlog hielp ze mee als internationaal waarnemer en bij de terugkeer van vluchtelingen. Ook deed Stappers onderzoek voor de VN-waarheidscommissie waarvoor ze lange tochten door de binnenlanden maakte om getuigenissen op te tekenen. Bij haar terugkomst in Nederland zette zij de organisatie 'Impunity Watch' (IW) op, waarvan zij nu de directeur is. IW is een internationale organisatie die zich bezig houdt met onderzoek en beleidsbeïnvloeding in verschillende landen en daar ook als waakhond tegen straffeloosheid opereert..

"Het straffen van daders is bijna altijd van groot belang voor slachtoffers", antwoordt Stappers op mijn vraag over de verzoenende werking van tribunalen. "Tribunalen werken helend, slachtoffers worden erkend en krijgen hun waardigheid terug. Strafrechtelijke vervolging alleen is natuurlijk niet genoeg, waarheidsvinding, publieke herdenking en dialoog zijn essentieel. In het nog altijd racistische Guatemala betalen met name Maya-slachtoffers die recht zoeken een hoge prijs. De misdadigers van toen hebben nog steeds veel macht en controleren in belangrijke mate de media. In de media worden slachtoffers en mensenrechtenorganisaties gestigmatiseerd en weggezet als criminelen of terroristen. Ook intimideren zij slachtoffers en de rechterlijke macht."

Als voorbeeld noemt Stappers de nu al internationaal historische rechtszaak die op 1 februari begon over (seks-) slavernij in het dorp Sepur Zarco. In dit dorp was in 1980 een militair 'washuis' ingericht, waar vrouwen gedwongen werden zware huishoudelijke arbeid te verrichten voor militairen, en jarenlang stelselmatig verkracht, mishandeld en vernederd werden. Deze slachtoffers leven in een situatie van extreme armoede en uitsluiting en hebben nooit toegang gehad tot enige vorm van onderwijs. Ze worden stelselmatig gestigmatiseerd wegens deze ervaringen. Sinds ze zich organiseerden voor een rechtsgang worden ze geconfronteerd met intimidatie en bedreigingen. Desondanks zijn deze achttien vrouwen overtuigd van het belang van hun strijd voor gerechtigheid en hun bijdrage aan bewustwording rondom geweld tegen vrouwen. Verkrachting en geweld tegen vrouwen werden immers structureel ingezet als oorlogswapen. In de macho-cultuur van Guatemala is dit altijd als normaal en onbelangrijk beschouwd. Guatemala behoort tot de landen met het meest extreme geweld tegen vrouwen ('femicidio' ofwel vrouwenmoord). Het feit dat deze achttien vrouwen ondanks bedreigingen in hun eigen taal durven getuigen is ongelofelijk moedig, vindt Stappers.

Structurele verbeteringen zoals politieke en sociale rechtvaardigheid voor de bevolking verwacht Stappers niet op korte termijn. "De corruptie, de macht van oude elites, het racisme -- dat leidt tot uitsluiting en marginalisering- en daarbij tegenwoordig de invloed van georganiseerde misdaad en drugskartels in de binnenlanden, zorgen ervoor dat de Maya's kwetsbaar en arm zijn. Ook worden deze gemeenschappen tegenwoordig bedreigd door de winning van energiebronnen (mijnbouw, stuwmeren) die raken aan hun grondgebied. De nieuwe economie is vooral een zaak van de elites en transnationale bedrijven. Er zijn vaak gewelddadige actie tegen de protesten van de bewoners."

Desondanks concludeert Stappers dat er de afgelopen jaren toch hoopvolle processen in gang zijn gezet. Het CICIG brengt de boodschap aan machtsgroepen dat niemand boven de

wet staat. Ook geeft het de bevolking hoop dat verandering mogelijk is. Stappers noemt ook de moedige hoofdaanklager Paz y Paz, die het in 2013 voor elkaar kreeg om oud president en dictator Montt voor te leiden. Het hof veroordeelde hem tot 80 jaar cel voor misdaden tegen de menselijkheid en genocide. Helaas werd de uitspraak onder druk van de elite ongedaan gemaakt en werd Paz y Paz gedwongen haar functie voortijdig neer te leggen en het land te verlaten. Haar strijd is te zien in de documentaire "Burden of Peace".

Recente verkiezingen

De gang van zaken bij de recente verkiezingen verklaart Stappers als volgt: "Sinds de CICIG een aantal politici arresteerde ontstond er een ongekende sfeer in Guatemala. De mensen gingen collectief de straat op en voerden maandenlang massale protesten om het aftreden van de president en de regering te eisen. Daarnaast eisten de demonstranten dat de verkiezingen zouden worden uitgesteld om een eerlijker verkiezingssysteem in te stellen. Door zware druk van de internationale gemeenschap, met name de VS, werden de verkiezingen toch doorgezet. De overwinning van nieuwkomer Morales, die geen enkele politieke ervaring heeft is enerzijds het gevolg van de proteststem van de bevolking. Die koos voor iemand die geheel los staat van de oude corrupte politieke cultuur en anderzijds van de steun van de militairen die een actieve rol speelden in het verleden". Morales was bekend als TV-komiek.

Stappers verwacht niet veel van de nieuwe president. "Vooraf was al duidelijk wie hij in zijn regering zou benoemen. Hieronder waren ook harde lijn militairen, die in verband worden gebracht met machtige netwerken van georganiseerde misdaad die in het land actief zijn. In Guatemala hebben de VS tot op de dag van vandaag een bepalende vinger in de pap. De drugshandel in de achtertuin van de VS is een grote zorg voor de VS. Dat heeft er belangrijk toe bijgedragen dat de VS een van de grootste supporters is van de CICIG. Maar ook de illegale immigratie van grote stromen mensen uit Midden Amerika is een hoofdpijndossier. De VS wil in Guatemala afrekenen met de georganiseerde misdaad en wil bijdragen aan het opbouwen van een minimale rechtsorde, een positieve ontwikkeling. Op andere dossiers, die raken aan handel en exploitatie van natuurlijke grondstoffen is de rol van de VS minder positief. De VS ondersteunt een neoliberal economisch beleid en stelt vooral haar eigen handelsbelang veilig. Zij zal alles in het werk stellen om de nieuwe

president onder controle te houden. Morales staat aan de ene kant onder druk van de VS en de andere kant van de harde lijn militairen. Misschien verandert er iets over vier jaar?”

Is er echte vrede in de toekomst?

“Alles gaat heel langzaam” zegt Stappers, “Er heerst een gelatenheid, Maar ik ben ervan overtuigd dat bij de eerste “fout” van deze regering, de bevolking zich weer, en nu veel sneller, zal laten horen. Het goede nieuws is dat de nieuwe generatie jongeren, goed opgeleid en afkomstig uit de middenklasse, krachtig en hoopvol zijn.

Belangrijk is de blijvende internationale belangstelling voor Guatemala. Het land is heel gevoelig voor internationale druk. Mensen als Paz y Paz konden zoveel doen door de uitgesproken internationale steun die ze kreeg. Wereldwijd mogen mensen niet accepteren dat deze dingen gebeuren, we moeten betrokken blijven, en beseffen dat grenzen artificieel zijn, en dat onrecht in de wereld ons allemaal aangaat.”

Ook het stoppen van de Nederlandse ontwikkelingshulp in 2015 vindt Stappers dramatisch. “Het betekende een einde aan reeds in gang gebrachte maar zeer fragiele processen. Nederlandse steun was hierbij belangrijk.”

Stappers besluit met de opmerking dat het niet zo simpel is, “geduld is nodig, niet alles is goed of slecht en laten we oog houden voor de moedige mensen!” “Ik ben sceptisch over het bereiken van echte hervormingen en sociale rechtvaardigheid op de korte termijn maar heb erg veel vertrouwen in de lopende processen en de mensen die de processen trekken.”.

©Anke polak, humanistischvredesberaad.nl

Bronnen: wikipedia; MO.be; nobelwomensinitiative.org

Nieuws van laatstgenoemde website 1 maart 2016

On February 26 the Supreme Court of Guatemala sentenced retired army officer Francisco Reyes Giron and former paramilitary fighter Heriberto Valdéz Asij to 120 years and 240 years in prison, respectively, for crimes against humanity—including sexual violence, forced disappearances and murder—in the Sepur Zarco case. The verdict marks the first time in history that there is justice for crimes of sexual slavery committed during armed conflict that were prosecuted in the same country where they occurred. -